

stavlja u svim religijoznim pitanjima za jedino mjerilo razum. Pa budući da je svijet pun religijoznih sekta i vjeroispovijesti, zato racionalizam tvrdi: razuman čovjek valja da si sam stvori religiozni sistem. Stoga se živo nastoji oko toga, da se sistematično uspostavi „razumna“ religija: amo ide rad grofa Tolstoja; nastojanje profesora Pavla de Lagardea u Göttingenu; studije berlina Ed. Hartmanna, pa znanstveni smjer pod egidom Maksimilijana Müllera. — Ali da racionalizam uopće uzmogne opstojati, mora on svakako i sistematično nijekati objavu Božju. Tu leži drugi izvor indiferentizmu. Uzme li indiferentizam kao sistem pozitivnu objavu Božju, tada on prestaje ili je nalik na čovjeka, koji drži uistinu, da je sunce na nebu, ali oko njegove ne treba toga svijetla, oko njegovo može samo od sebe potrebno svijetlo producirati.

Treći glavni izvor jest ljudska strast. Kršćanstvo nam nalaže dužnosti, traži od čovjeka veoma mnogo u čudorednom pogledu. Srce puno strasti, skvarena narav diže se proti svim dužnostima i, da ih prikaže neopravdanima, radi i izrađuje razum kao sluga srca najindiferentnije sisteme i ne preda ni od kakovih konsekvencija te na ovim svojim racionalističnim putovima traži posvuda, na svakom polju ljudske znanosti i istraživanja prikladno oružje. Tako nastaju od sebe sistemi indiferentizma u tolikoj množini, da napokon zahvaćaju više manje sve grane života i rada: umjetnost i književnost, povijest i mudroslovlje, srednje i visoke škole — ča dolje do tamnih stanova nadriobraženoga proletarijata.

To je geneza indiferentizma i današnjega širenja njegova. U drugoj ćemo prigodi pretresti sam sustav indiferentizma.

TRANSFORMIZAM NA SKOKOVE.*)

— Po A. Acloueu priredio Jek. —

Preostaje mi još, da spomenem transformizam s naglim prelazima ili *transformizam na skokove* t. j. s iznenadnom promjenom, a onda ostane nešto stalno kao baština kasnijih pokoljenja. Tako nastaju nove pasmine i nove vrste.

Mogli bismo se upustiti u raspravu i o tom pitanju pa pokazati na pr. s jedne strane kako promjene, što ih opažamo, nikad ne odvuču oblika, koje stvaraju, izvan okvira njihove vrsti, što ih je proizvela; a opet s druge strane, kad bi se vrste mogle ovako neograničeno i u naglim skokovima mijenjati, onda se oblici života ne bi mogli poredati u ovaj lijepi red, u ovu divnu harmoniju, kojoj se sistematičari dive, već bi se bez reda izmiješale u nerazpletivi kaos.

*) Život I., br. 4. 5. 9., II. br. 1.

Volim da istaknem — ne čuteći potrebe daljnijeg raspravljanja — onaj čisto hipotetički i uvjetni značaj ovoga najnovijeg ogranka transformizma, gdje nas nijedna činjenica ne ovlašćuje, da na cijele nizove i redove bića uporavimo nekoliko slučajeva istinske promjene, što se zapazila u iznimnim nekim prilikama. U stvari znanosti nije slobodno zaključivati *sa svom čvrstoćom* s poznatoga na nepoznato, ni s posebnoga na općenito.

Volim također, da o tom sistemu iznesem jednu pikantnu refleksiju nekog znamenitog biologa.

Spočitavajući jednom evolucionisti, što se usudio da izgradnju ljudskoga mozga iz životinjskoga smatra za proizvod nagle jedne promjene, Le Dantec uzrujan viče:

„... Kad bih se i bojao, da će jedan prirodoslovac uslijed osobite neke zanesenosti, što ju probudio svojim istraživanjima g. De Vries, doći na to te vjerovati, da se je ljudski mozak diferencirao iz mozga drugih sisavaca *naglom nekom promjenom*: ne bi ipak nikad očekivao, da bi tu ideju mogao da poprими jedan lamarckovac. Za me je cijela biologija za to određena, da protumači pojavu ljudskoga mozga... Ako se jednom prizna, da se je to čudo od čudesa proizvelo nekoć naglom nekom promjenom i slučajem, onda nalazim, da je svaki posao oko biologije posve beskoristan i suvišan...“

Govoreći još o tom sistemu evolucije na skokove veli taj isti učenjak na jednom drugom mjestu:

„Otvoreno izjavljujem, da je za me svejedno pristati na to, da su sve strukturne značajke bića najedanput i slučajno nastale i ptice se same od sebe na zemlji pojavile, ili priznati, da se je jedna lokomotiva čudom stvorila u jednoj banji rastopljenog i ohladnjelog željeza“.

Zaključak.

Šta dakle da mislimo o svim tim hipotezama? Je li transformizam dokazana i stalna istina, kao što bi joj htjeli dati svjedodžbu službeni neki krugovi, — ili je tek puka hipoteza, o kojoj se da prepirati i o kojoj se vrlo mnogo prepiru, koja je krhka, pače još posve nedokazana?

Cujmo još Depéreta i onda zatvorimo njegovu knjigu, koja nam je u ovom pitanju toliko svijetla donijela, a koja je zasad o tom najsavršenija i najkritičnija, najpouzdanija i s najviše podataka utvrđena sinteza:

„Zasad bi bilo nepromišljeno da sa zadovoljstvom ustvrdimo, kako nam je poznat *općeniti onaj zakon*, po kojem su se dogodile sve one neprestane promjene bića sve od prve pojave života pa do dana današnjega. Niti mehanizam fizioloških prilagodivanja niti ono izravno djelovanje okoliša, a još manje ona borba za opstanak mogu da budu dovoljan razlog, koji bi nam razumno i potpuno razjasnio veličanstvenu onu sliku paleontološke evolucije“.

Drugim riječima: ova evolucija ostaje za nas čisto problematična pa ne znamo o tom zasad još ništa stalna. Ako su se bića doista promijenila i pretvorila, onda nam je nepoznato i kada i kako i zašto sve to.

Čujmo još i Edmunda Perriera, koji nam isto priznaje:

„Mi smo još uvijek veliki neznalice u pogledu uzroka, što su rukovodili evoluciju organizovanih bića. G. de Quatrefages učinio je zoologiji izvanrednu veliku uslugu dokazujući u svojim krasnim predavanjima, . . . kako je veliko to neznanje; nitko nije više učinio, da rasprši one fantome, iza kojih su često i nehotice kušali da sakriju to svoje neznanje.“

Čujmo i Gastona Bonniera, koji, pošto je održao smotru sviju tih raznih oblika transformizma, kliče:

„Sad se možemo pitati, šta je napokon ostalo od svih onih teorija, onih raznih evolucija transformizma. Hoćemo li biti lamarckiste, darwiniste ili pristaše skokova? Zgodna smjesa tih sistema pod nadzorom činjenica, je li zasad moguća? Sigurno nije; a kod današnjega stanja znanosti treba priznati, da su nam zasad nepoznati oni načini, kojima se provodi evolucija bića.“

„Ali onda šta će biti s transformizmom samim? Je li doista dokazana činjenica, da su bića postala razvitkom jednih i drugih?“

„Sve u sumnju staviti: eto dovele su nas, kako se čini, dovele one postepene promjene, što su se zbile u idejama učenjaka.“

Čujmo napokon Iva Delage-a, jednog od najuvaženijih stručnjaka francuske zoologije:

„Ja sam posvema uvjeren o tom, da ljudi jesu ili nijesu transformiste ne iz razloga uzetih iz prirodnopisa, već iz razloga njihovih filozofskih mnijenja . . . Nije mi teško priznati, da ljudi još nikad nijesu vidjeli jedne vrste, kako je proizvela drugu ili se pretvorila u drugu i da nemamo nijednog formalnog opažanja, koje bi dokazalo, da se je to ikad zbilo.“

S tim ćemo zaključiti. Ljudi su transformiste, veli taj slavni profesor, više srcem nego umom i znanstvenim uvjerenjem: i srce ima tu svoje razloge, što s razumom nemaju nikakva posla.

Ako se nade ljudi, koji radi kojegod razloga, uslijed svoga odgoja, svoga okoliša, svoga čitanja, nemaju sreće da vjeruju u istine vjerske: takvi će se ljudi jedva ponukanim očitjeti, da priznaju osobni utjecaj Boga kod stvaranja raznovrsnih oblika organizovane prirode pa će gotovo neuklonivo biti privedeni u evolucionističku hipotezu; oni će si pače vjerovatno stvoriti još iluziju o valjanosti njenoj te će prekomjerno isticati vjerovatnost nekih mogućnosti, što ih pruža.

Ali za nas, ako nas uvjerenje goni te mislimo, da se to osobno i stalno posredovanje Boga u djelu stvaranja bića bolje slaže s veličanstvom, svemogućnošću, providnošću Božjom, tada

Imademo potpuno pravo da slijedimo svoje uvjerenje. Znanost nam ne će toga prava osporiti, pošto sama nije u stanju da iznese i najmanji jasni dokaz u prilog transformizmu i pošto su znanstvene činjenice, kako vidjesmo, više proti toj nauci nego li za nju.

USKRSNUĆE.*)

(Misli za mlado i staro.)

Ne prepoznaješ li možda sama sebe u s'nu udovice od Naima, o mladiću? Gle, iznose ga, studena, ukočena, nepomična — mlado mrtvo tijelo! — I plaćući ide mati uz lijes, i ona čuti svoj gubitak, to bojnije, što očitije upoznaje, kako je nenaknadiv.

Kako mnogo ima duhovno mrtvih mladića, za kojima gorko plače najnježnija od matera, sveta Crkva Kristoval! — Njih nose u grob, pače — oni se sami strovaljuju u grob, — a taj grob, — jest vječnost, vječni, strašni pakao.

Duhovno je mrtav svaki onaj, koji je u teškoj grijehu. — Početak smrti, opasan drijem, jest mlitavost, u koju često laki grijesi bacaju dušu. Zakržljao duhovni život jest nedostatak napretka, jest zastoj u dobru, jest lijenost u službi Božjoj.

Iz svakoga ovakog stanja duhovne smrti ili zakržljala duševnog života zove Gospodin, moćni buditelj mrtvih, zove na život, na krepak život, na potpun život; jer Bog nije Bog mrtvih nego živih.

Ti, koji spavaš san smrti, ustani! Krist hoće da ti bude svjetlost života.

Još više! mi moramo u svemu rasti u Isusu, koji je naša glava. Doista, staza je pravednika kao sjajno svjetlo, koje raste i množi se do podpuna dana.

Bog dakle hoće, da ti živiš, on hoće, da imaš sve obilniji život. O da, mili mladiću, pusti, da te on uskrisi! Dopusti sve-moćnoj snazi svega Spasitelja, da se ona i na tebi pokaže! Cuj oživljujući glas njegove milosti i poslušaj ga!

Tebi govorim, o mladiću, ustani!

Jesi li umr'o smrću grijeha — o ustani! Tako mlad, a već mrtav! Kako i za tobom tuče Crkva, a s Crkvom i mnogo dobro, zabrinuto srce, koje znade za tvoje stanje ili ga sluši!

Kako li žali za tobom nebo i želi te vidjeti opet na životu!

Tebi govorim, o mladiću, ustani!

Digni se iz drijema, toga početka smrti. Ti nisi si vruć nisi si studen, i stoga se ustima Božjim grsti na te. O postani opet vruć i razveseli srce Gospodina i Prijatelja tvoje duše! Oživi, djeluj, budi u poslu, radi kao i onaj, koji je zaista živ!

*) A. de Dess: Gedanken und Ratschläge, 7. izd.